

Przegląd polskich opracowań naukowych

Dorota Pudzianowska, *Obywatelstwo w procesie zmian*, Wydawnictwo Wolters Kluwer, Warszawa 2013, ss. 348, ISBN 978-83-264-4204-9.

W ubiegłym roku nakładem Wydawnictwa Wolters Kluwer ukazała się monografia Doroty Pudzianowskiej *Obywatelstwo w procesie zmian*. Książka jest zmodyfikowaną i zaktualizowaną wersją rozprawy doktorskiej obronionej przez autorkę, specjalizującą się w zagadnieniach dotyczących obywatelstwa, prawa migracyjnego oraz praw człowieka, w maju 2011 r. na Wydziale Prawa i Administracji Uniwersytetu Warszawskiego. Na uwagę zasługuje fakt, że komentowane opracowanie naukowe jest pierwszą monografią odwołującą się do postanowień nowej Ustawy o obywatelstwie polskim z dnia 2 kwietnia 2009 r. (Dz. U. 2012, poz. 161 ze zm.), która weszła w życie 15 sierpnia 2012 r. Na marginesie warto dodać, iż tak długi okres oczekiwania na wejście w życie nie wynikał z *vacatio legis* przewidzianego przez ustawodawcę, lecz był wynikiem skierowania ustawy przez Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej do Trybunału Konstytucyjnego jeszcze przed jej podpisaniem.

Tematyka poruszana w monografii ma ogromne znaczenie zarówno w prawie, jak i w życiu społecznym. Fundamentalna teza rozprawy głosi bowiem, że „[m]imo przemian, jakim podlega obywatelstwo, jest to wciąż instytucja o podstawowym znaczeniu z punktu widzenia państwa i praw jednostki” (s. 18). Założenie to jest tym bardziej uzasadnione, że przyjmuje się, iż obywatelstwo to węzeł prawny łączący osobę fizyczną z państwem. Podstawowe pytanie zadawane przez autorkę jest związane z próbą rozwikłania nurtującego zagadnienia: w jaki sposób współczesne państwa różnicują pozycję cudzoziemca i obywatela. Okazuje się bowiem, że pomimo sygnalizowanej w literaturze tendencji (co zostało ujęte w książce) do „erozji” obywatelstwa, nie oznacza ona w praktyce, iż obywatelstwo całkowicie straciło swoje znaczenie.

Treść książki została podzielona na cztery rozdziały oraz liczne podrozdziały. Całość jest poprzedzona wstępem i zwieńczona podsumowaniem. W rozdziale pierwszym autorka wprowadza czytelnika w instytucję obywatelstwa, przede wszystkim poprzez zasygnalizowanie różnych sposobów pojmowania obywatelstwa, zakreślenie istoty komentowanej instytucji zarówno z perspektywy prawa krajowego, jak i międzynarodowego, wskazanie elementów instytucji obywatelstwa,

sposobów jego nabywania i utraty oraz poprzez opisanie przemian, jakie zachodzą w tejże dziedzinie. Na uwagę zasługuje to, że D. Pudzianowska wieńczy rozważania w tym rozdziale dość wymownym paragrafem: „Czy obywatelstwo traci na znaczeniu?”.

W rozdziale drugim autorka poddała szczegółowej analizie instytucję obywatelstwa i jego dynamikę na przykładzie prawa polskiego. W szczególności została dostrzeżona tendencja do akceptowania wielokrotnego obywatelstwa, czego dowodem jest ewolucja polskich przepisów. Nadto został opisany kierunek związany z eliminowaniem dyskryminacji ze względu na płeć. W tym też zakresie można podnieść, że krajowe przepisy również z perspektywy pierwszych uregulowań dotyczących obywatelstwa także przeszły istotną zmianę. Trzecia tendencja zasygnalizowana w monografii nawiązuje do ułatwiania nabywania obywatelstwa przez imigrantów. Przejawia się ona przede wszystkim w ujęciu obywatelstwa jako prawa podmiotowego.

W rozdziale trzecim dokonano analizy wpływu międzynarodowej ochrony praw człowieka na instytucję obywatelstwa. Główny akcent został położony na omówienie zagadnienia prawa do obywatelstwa, po raz pierwszy wyrażonego w Powszechnej Deklaracji Praw Człowieka z 10 grudnia 1948 r. Ponadto w treści tego rozdziału omówiono ograniczenia kompetencji państw w zakresie obywatelstwa (m.in. zakaz dyskryminacji, obowiązek unikania bezpaństwowości, zakaz arbitralnego pozbawiania obywatelstwa, zakaz arbitralnej odmowy nadania obywatelstwa oraz obowiązek tworzenia ułatwień w nabywaniu obywatelstwa dla określonej kategorii cudzoziemców). Sporo uwagi autorka poświęca tutaj również postanowieniom Europejskiej konwencji o obywatelstwie, sporządzonej w Strasburgu 6 listopada 1997 r., a także wpływowi jej postanowień na obecne uregulowania przyjęte w rodzimej ustawie o obywatelstwie polskim. Warte uwagi jest zasygnalizowanie powstania nowej kategorii cudzoziemców, uprzywilejowanych ze względu na prawo pobytu w państwie (*quasi-obywatele*).

W rozdziale ostatnim poddaje się analizie wpływ prawa Unii Europejskiej na instytucję obywatelstwa. W ramach tego obszaru wyraźnie zaznaczono powiązanie „obywatelstwa Unii” z komentowaną konstrukcją. Nadto podjęto rozważania nad ograniczeniami zakresu praw związanych z instytucją obywatelstwa oraz nad przekształceniem prawnomiędzynarodowej więzi jednostki z państwem. Podobnie jak poprzednie rozdziały, także i ten zwięźzony został podsumowaniem.

Reasumując, publikacja stanowi istotny wkład w dyskusję nad niezmiernie ważną instytucją prawną, jaką jest obywatelstwo. W konkluzji podkreśla się, że obecne przemiany w regulacjach prawnych mają źródło w prawie międzynarodowym, a także w prawie Unii Europejskiej. Podnoszone zaś w literaturze tezy o dewaluacji instytucji obywatelstwa nie oddają istoty zmian zachodzących dziś w kontekście jego dynamicznego charakteru.

Atutem książki jest podejście do instytucji obywatelstwa nie tylko z perspektywy prawa. Rozważania w niej zawarte nie są czynione w oderwaniu od uwarunkowań społecznych. Autorka dostrzega bowiem, że istotnym czynnikiem wywołującym zmiany jest proces globalizacji, a przeobrażenia w zakresie obywatelstwa związane są z masowymi migracjami, rozwojem międzynarodowego prawa odnoszącego się do praw człowieka oraz powstania ponadpaństwowych struktur politycznych (np.

Unii Europejskiej). Z perspektywy polskiego czytelnika argumentem przemawiającym za lekturą monografii jest fakt, iż ujmuje ona podejście do obywatelstwa w okresie po zmianach, jakie zaszły szczególnie w Europie Środkowo-Wschodniej po roku 1989, które były związane z podjętym procesem demokratyzacji. Jest to o tyle istotne, że przyjmuje się, iż obywatelstwo, chociaż oparte na trwałej więzi, ma charakter dynamiczny i jego treść może być różna nie tylko w różnych państwach, ale i w tym samym państwie w różnym czasie.

Książka skierowana jest zarówno do praktyków (prawników, urzędników administracji publicznej), jak i wykładowców oraz studentów. Niewątpliwie zagadnienia w niej poruszane będą pomocne podczas prowadzenia zajęć na takich kierunkach, jak administracja, politologia, prawo czy socjologia – wszędzie tam, gdzie poruszana jest problematyka obywatelstwa i cudzoziemców.

Marcin Princ